

AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE ORGANİK TARIMIN MEVCUT DURUMU VE GELİŞME POTANSİYELİ¹

Kurtuluő MERDAN²

ÖZET

Avrupa Birliği'nin ortaya çıkışı 1951 Paris Antlaşması'na dayanmaktadır. Başlangıçta 'Avrupa Kömür Çelik Topluluğu' adı altında Fransa, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, Batı Almanya ve İtalya'dan oluşan 6 üye ile kurulmuştur. Üye sayısı 2013 yılına kadar sürekli artarak Hırvatistan'ın dahil edilmesiyle 28'e ulaşmıştır.

Avrupa'da organik tarım faaliyeti ilk defa 1924 yılında Rudolf Steiner'in biyodinamik tarım alanındaki çalışmalarıyla başlamış, Avrupa birliği ülkelerinde ise organik tarım faaliyeti 1991 yılında yürürlüğe giren yönetmelikle resmîyet kazanmıştır. Günümüze kadar geçen süre içerisinde pek çok değişlikle zenginleşen bu yönetmelik AB'nin organik üretim konusundaki en önemli hukuki aracıdır. Bu yönetmelikle AB ülkeleri, organik tarımın üretimi ve tüketimi konularında kayda değer gelişmeler yaşamıştır. Organik tarımın gelişimde AB ülkelerinin katkısı oldukça fazladır. Organik tarımın başarı bir şekilde yürütülmesinde, doğru ve zamanlı planlama, bilgi akışında yeterlilik, üreticilere sağlanan maddi kolaylıklar, AB'ye yönelik semboller ve yasal korumanın etkilerinin olduğu söylenebilir.

2016 yılı verilerine göre dünyada organik tarım yapılan araziler, toplam tarım arazilerinin yaklaşık %1'ini oluşturmaktadır AB ülkelerinde ise tarım arazilerinin %6,7'sinde organik tarım yapılmaktadır. IFOAM ve FIBL Araştırma Enstitüsü tarafından 2017 yılında yayımlanan rapora göre dünyada 2,4 milyon organik üretici bulunmakta ve bu üreticiler 51 milyon hektar alanda organik tarım faaliyetinde bulunmaktadır. Aynı rapora göre dünyada organik pazar büyüklüğü 81,6 milyar dolar civarında gerçekleşmektedir. AB ülkeleri arasında ise organik pazar payı 27,1 milyar dolar civarındadır. Buradan hareketle dünya organik pazar ağımın üçte biri AB ülkelerine aittir.

Bu çalışmada, AB ülkelerinde organik tarımın mevcut durumu ve gelişme potansiyeli ortaya konulmuştur. Bu amaçla AB ülkeleri organik tarım potansiyeli açısından tek tek ele alınmış ve ülkeler bazında kıyaslama yoluna gidilmiştir.

Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular, AB ülkelerinde organik tarım alanlarında sürekli bir artış olduğunu ortaya koymaktadır. Kavramsal çerçeve ve bulgular ekseninde, organik üretim yoğunluk bakımından sırasıyla İrlanda, İtalya ve Romanya'da yapılmaktadır. Öte yandan en fazla organik ithalat yapan ülkeler arasında Almanya, Hollanda, İtalya ve Fransa yer alırken, ihracat yapan ülkeler arasında ise Almanya, İtalya ve Polonya yer almaktadır. Ayrıca bulgular, İtalya'nın AB ülkeleri arasında organik tarımı en hızlı ve planlı gerçekleştiren ülke olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Ekonomik Topluluğu, Organik Üretici, FİBL, Avrupa Birliği

¹ Bu Makale 15-16 Aralık 2018 tarihleri arasında İ Medipol Üniversitesinin OrganizatörlüĐünde İstanbul'da düzenlenen International Conference on Multidisciplinary Sciences (ICOMUS) Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan "Avrupa Birliği Ülkelerinde Organik Tarım" adlı bildirinin yeniden revize edilmiş ve genişletilmiş şeklidir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, kurtulus_m@hotmail.com

CURRENT SITUATION AND DEVELOPMENT POTENTIAL OF ORGANIC AGRICULTURE IN EUROPEAN UNION COUNTRIES

ABSTRACT

The establishment of the European Union is based on the 1951 Paris Treaty. It was created under the name of European Coal and Steel Community with 6 members consisting of France, Holland, Belgium, Luxembourg, West Germany and Italy. With its enlarging continuously until 2013, the number of members has reached 28 by the inclusion of Croatia.

Organic farming activity in Europe for the first time began in 1924 with Rudolf Steiner's work in the field of biodynamic agriculture, and in the European Union countries organic farming activity became officialized in 1991 by the regulation that came into force. Having its content enriched through the many modifications it received over the time that passed until today, this regulation is the principal legal instrument utilized in EU, in terms of organic production. Thanks to this regulation, EU countries experienced remarkable developments in concepts of production and consumption of organic farming. The contribution of EU countries in the development of organic farming is considerably high. It might be argued that accurate and timely planning, adequacy in information flow, financial opportunities provided for producers, EU related symbols and legal protection have been effective for successful realization of organic farming.

According to data belonging to year 2016, organic farming lands globally constitute 1% of total agricultural lands; whereas 6.7% of all the agricultural land is utilized as organic farming land in the EU. According to the report published by IFOAM and FIBL Research Institute; there exist 2.4 millions of organic producers across the world; and these producers practice organic farming activities over an area of 51 million hectares. The same report states that the economic magnitude of the organic market globally is around 81.6 billion USD. Whereas the organic market share among the EU countries is around 27.1 billion USD. This would mean that one thirds of global organic market network belonged to the EU countries.

In this study, the current situation and development potential of organic agriculture in the EU countries are revealed. For this purpose, the EU countries were considered one by one in terms of the potentials of organic agriculture and the countries were measured against one another.

The findings of this study show that there is a continuous increase in the fields of organic agriculture in EU countries. In the light of conceptual framework and findings, organic production is most intense in Ireland, Italy and Romania, respectively. On the other hand, Germany, the Netherlands, Italy and France are among the countries that imports organic products, while the countries that export the most organic products are Germany, Italy and Poland. In addition, findings out of this study demonstrate that Italy is the country that abopted organic farming in the fastest and most organized way among the EU countries.

Keywords: European Economic Community, Organic Producer, FIBL, European Union

GİRİŞ

Son zamanlarda modern çağın taleplerine uygun olarak geleneksel tarımdan organik tarıma yönelik hızlı bir geçiş süreci yaşanmaktadır. Organik tarıma geçişte üreticilere sağlanan finansal desteklemelerin, geniş bir ürün yelpazesine sahip olmasının ve ulusal sembollerin önemli katkıları bulunmaktadır. Bunun en güzel örneğini Avusturya oluşturmaktadır. Avusturya, sahip olduğu ekili alanların %20'sinde organik üretim yapmaktadır. (www.egebirlik.org.tr).

Avrupa Birliği ülkelerinde organik tarımın ortaya çıkışında 1992 yılında Ortak Tarım Politikası (OTP) çerçevesinde alınan koruyucu ve destekleyici kararların önemli etkileri bulunmaktadır. Avusturya, İsveç, Almanya ve Lüksemburg gibi ülkelerde organik tarım bu dönemden sonra hızla gelişmiştir (Merdan, 2014: 50).

2005 yılına gelindiğinde Avrupa Eylem Planı uygulamaya konulmuştur. Bu eylemler öncelikle tüketiciyi bilgilendirmeyi ve bilinçlendirmeyi daha sonra AR-GE çalışmalarına ağırlık vermeyi, ulusal destek politikalarının etkinliğini artırmayı ve ithalat koşullarını güçlendirmeyi amaçlamıştır (www.prodemorganik.com).

Günümüzde ise, organik tarımın gelişmesinde birim başına üreticilere sağlanan desteklemelerin, ürün yelpazesinin genişlemesinin ve pazarlama ağının çeşitlenmesinin etkileri oldukça fazladır. Benzer şekilde üreticilere sağlanan desteklemelerin ülkeden ülkeye farklılık göstermesi organik tarıma geçişi hızlandıran diğer bir erkendir. Aynı çerçevede organik ürünlerin süpermarketlere girişiyle birlikte üreticilerin konuya ilgisi daha da artmıştır.

1. AVRUPA BİRLİĞİNİN TARİHÇESİ

Avrupa Birliğinin ilk olarak ortaya çıkışı 1951 yılında Paris Antlaşması ile gerçekleşmiştir. Başlangıçta Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) adı altında Fransa, Hollanda, Lüksemburg, Belçika, Batı Almanya ve İtalya'nın da içerisinde olduğu 6 üyenin birlikteliği ile kurulmuştur. 1957 yılında Roma Antlaşması ile AKÇT Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'na dönüşmüştür. AET'nin başarılı olması Danimarka, İngiltere ve İrlanda'yı topluluğa üye olmaya yöneltmiştir. Danimarka, İngiltere ve İrlanda'nın 1972 yılında üyeliğe kabul edilmesiyle üye sayısı 6'dan 9'a yükselmiştir. 1970'li yılların başlarında ABD'nin doların konvertibilitesini askıya almasıyla parasal birliktelik ve ekonomik yakınlık bir gereksinim olarak hissedilmeye başlanmıştır. 1973 ve 1979'da yaşanan petrol krizler parasal istikrarsızlığı daha da artırmıştır. 1979 yılıyla birlikte Avrupa Para Sistemi'nin işlerlik kazanması döviz kurunun sabitlenmesini ve üye ülkelerin ekonomik açıdan kararlı bir tutum sergileyerek birbirlerine karşılıklı destek vermelerini sağlamıştır. 1981'de Yunanistan'ın katılımıyla üye sayısı 10'a çıkmıştır. 1986'da ise İspanya ve Portekiz'in katılımıyla güneye doğru bir genişleme yaşanmıştır. 1986 yılında Avrupa Tek Senedi ve 1992 yılında Maastricht Avrupa Birliği Antlaşması ile AB'nin hukuki temelleri atılmıştır. Bu genişlemeler onikiler'i ekonomik ve hukuki gelişmelerin ortaya çıkardığı farklılıkları önlemek amacıyla yapısal programlar uygulamaya itmiştir. 1995 yılı itibariyle 12 olan üye sayısı Finlandiya, Avusturya ve İsveç'in katılımıyla 15'e çıkmıştır. 2004 yılında 10 ülkenin katılımı ile birlikte (Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Kıbrıs, Litvanya, Estonya, Polonya, Macaristan, Letonya, Malta ve Slovenya), genişleme hızlı bir ivme yakalamıştır. 1995 yılında başvuruları kabul edilen Romanya ve Bulgaristan'ın 2007'de birliğe üye olmasıyla sayı 27'ye, 2003 yılında adaylık başvurusunda bulunan Hırvatistan'ın 2013 yılında birliğe katılımıyla birlikte üye sayısı 28'e çıkmıştır. Şu an için Makedonya, Arnavutluk, Sırbistan-Karadağ, Kosova ve Türkiye ise aday statüsündedir (www.tbmm.gov.tr).

2. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ORGANİK TARIMIN MEVCUT DURUMU

Avrupa merkezli organik tarım faaliyeti ilk defa 1924 yılında Rudolf Steiner'in biyodinamik tarım alanındaki çalışmaları ile başlamış, 1930 ve 1940'larda İsviçre'de Hans Mueller, İngiltere'de Lady Eve Balfour ve Albert Howard'ın çalışmaları ile hızlı bir ivme yakalamıştır. 1960'lı yıllarla birlikte Avrupa'da birçok işletme organik tarıma dönüşüm yapmış ve 1990'lı yıllara gelindiğinde organik tarım devletçe desteklenmeye başlanmıştır (Dolun, 2013: 18).

Organik tarım 1990'lı yıllardan günümüze kadar Avrupa ülkelerinde hızlı bir yayılış göstermiştir. Avrupa Birliği ülkeleri açısından bir değerlendirme yapıldığında toplam tarım arazilerin yaklaşık %14'ünde Avusturya, %7'sinde ise İtalya, İsveç ve Finlandiya organik üretim yapmaktadır. Organik işletme sayısı en fazla İtalya'da bulunmakta, bu sayı yaklaşık 140.000 civarındadır. Organik tarımın uygulandığı alan açısından İtalya birinci sırada yer alırken, bunu sırasıyla İngiltere, Almanya ve İspanya izlemektedir (Kılıçarslan, 2017: 17).

Tablo 1. Avrupa Birliği Ülkelerinde Organik Tarım Alanlarının Yıllara Göre Gelişimi (2003-2013)

Yıllar	Organik Üretim Alanı (AB15 Ülke)	Organik Üretim Alanı (AB25 Ülke)	Organik Üretim Alanı (AB28 Ülke)
2003	5.038.830	5.038.830	5.038.830
2004	5.033.091	5.643.909	5.643.909
2005	5.257.894	6.036.950	6.036.950
2006	5.492.964	6.457.729	6.457.729
2007	5.775.791	6.870.823	7.120.130
2008	6.154.359	7.332.929	7.613.816
2009	6.639.256	7.959.530	8.273.308
2010	7.088.479	8.661.792	9.018.969
2011	7.294.961	9.020.018	9.416.664
2012	7.580.568	9.413.147	9.868.108
2013	7.843.937	9.739.323	10.232.949

Kaynak: <http://www.organic-europe.net/default.asp> sitesindeki son istatistiklerden derlenmiştir.

Tablo 1'de özetlenen bulgular, AB ülkelerinde organik tarım alanlarında 2003 yılından 2013 yılına kadar sürekli bir artış olduğunu ortaya koymaktadır. AB'ye üyelik sayısındaki artışa paralel olarak organik üretim alanı da sürekli bir artış göstermiştir. 2003 yılında 5038.830 (AB15, AB25, AB28) olan organik üretim alanı, 2013 yılında 15 AB ülkesinde 7.843.937 hektara, 25 AB ülkesinde 9.739.323 hektara ve 28 AB ülkesinde ise 10.232.949 hektara kadar ulaşmıştır.

Tablo 2. Avrupa Birliği Ülkelerinde Organik Ürün Miktarı

	2013	2014	2015	2016
Avrupa Birliği	257,123	257,641	271,349	295,577
Belçika	1,656	1,602	1,733	1,946
Bulgaristan	3,854	3,893	5,919	6,964
Çek Cumhuriyeti	3,910	3,886	4,121	4,271
Danimarka	2,563	2,538	2,984	3,306
Almanya	23,271	23,717	25,078	27,636
Estonya	1,553	1,543	1,629	1,753
İrlanda	1,351	1,275	1,710	1,765
Yunanistan	21,986	20,186	19,604	20,197
İspanya	30,502	30,602	34,673	36,207
Fransa	25,467	26,466	28,884	32,266
Hırvatistan	1,608	2,043	3,061	3,546
İtalya	45,965	48,662	52,609	64,227
Kıbrıs	746	743	1,032	1,174

Letonya	3,490	3,475	3,634	4,145
Litvanya	2,570	2,445	2,672	2,539
Lüksemburg	83	79	88	93
Macaristan	1,682	1,672	1,971	3,414
Malta	9	10	11	14
Hollanda	1,650	1,457	1,475	1,557
Avusturya	21,863	22,184	23,070	24,213
Polonya	26,598	24,829	22,277	22,435
Portekiz	3,029	3,329	4,103	4,246
Romanya	14,553	14,151	11,812	10,083
Slovenya	3,045	3,293	3,412	3,627
Slovakya	343	403	420	439
Finlandiya	4,284	4,247	4,328	4,665
İsveç	5,584	5,406	5,605	5,801
İngiltere	3,908	3,526	3,434	3,479

Kaynak: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, sitesindeki son istatistiklerden derlenmiştir.

Tablo 2’de elde edilen bulgular ışığında, Avrupa Birliği ülkelerinde genel olarak organik ürün miktarının yıldan yıla arttığı görülmektedir. 2013 yılında 257,123 olan ürün miktarı 2016 yılına gelindiğinde 295,577’ye ulaşmıştır. 2013 tarihinden 2016 tarihine gelindiğinde organik ürün miktarı Yunanistan, Litvanya, Hollanda, Polonya, Romanya ve İngiltere hariç diğer bütün Avrupa Birliği ülkelerinde artış göstermiştir.

Tablo 3. Avrupa Birliği Ülkelerinde Organik Üretim Miktarı (Ton)

	2013	2014	2015	2016
Belçika	0	0	0	0
Bulgaristan	0	0	84	1400
Çek Cumhuriyeti	2	1	1	0
Danimarka	-	2,047	2,934	3,182
Almanya	955	801	621	1,758
Estonya	0	0	0	0
İrlanda	16,314	25,610	31,227	40,873
Yunanistan	1,104	1,835	720	1,130
İspanya	1,183	1,360	2,709	3,401
Hırvatistan	405	340	300	100
İtalya	3,673	5,281	5,492	6,044
Kıbrıs	0	0	0	0
Letonya	6	3	7	2
Litvanya	2,998	1,182	1,300	734
Lüksemburg	0	0	0	0
Macaristan	3,487	2,672	3,498	2,672
Malta	0	0	0	0
Hollanda	-	0	0	5,195
Avusturya	-	-	-	217
Polonya	56	13	18	19
Portekiz	1,300	1,100	1,100	1,300
Romanya	4,566	4,542	6,384	5,913
Slovenya	-	-	32	65
Slovakya	0	0	0	0
Finlandiya	0	0x	0	0x
İsveç	-	0x	0x	0x

Kaynak: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, sitesindeki son istatistiklerden derlenmiştir. (-) ulaşılamayan, (0x) ise kaydı olmayan bulguları içermektedir. İngiltere ve Fransa ile ilgili de veri paylaşımı olmadığından değerlendirilmeye alınmamıştır.

Tablo 3’te ortaya çıkan sonuçlar değerlendirildiğinde, 2013-2016 yıllarını kapsayan dönem içerisinde en fazla organik üretim gerçekleştiren ülke İrlanda olmuştur. İtalya ve

Romanya da organik üretimin yoğun olarak yapıldığı ülkeler arasındadır. Tablo 2 ile buradan elde edilen sonuçlar karşılaştırıldığında, organik ürün sayısı ile üretim miktarı (ton) arasında paralel bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 4. Avrupa Birliği Ülkelerinde Organik İthalatçı Sayısı

	2013	2014	2015	2016
Avrupa Birliği	-	2,916	3,694	4,076
Belçika	58	141	164	183
Bulgaristan	3	3	8	13
Çek Cumhuriyeti	89	110	139	190
Danimarka	-	68	76	74
Almanya	300	1,133	1,452	1,605
Estonya	10	9	16	26
İrlanda	32	10	21	23
Yunanistan	3	7	14	20
İspanya	112	127	166	205
Fransa	137	148	273	316
Hırvatistan	34	12	19	17
İtalya	260	259	310	363
Kıbrıs	3	4	3	4
Letonya	6	6	10	9
Litvanya	3	5	8	11
Lüksemburg	2	5	6	4
Macaristan	15	16	21	34
Malta	11	11	12	13
Hollanda	-	276	315	364
Avusturya	14	23	55	57
Polonya	46	68	92	120
Portekiz	2	3	10	15
Romanya	1	3	6	3
Slovenya	9	11	12	14
Slovakya	2	11	13	11
Finlandiya	51	111	79	78
İsveç	248	247	207	165
İngiltere	75	88	189	135

Kaynak: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, sitesindeki son istatistiklerden derlenmiştir. 2013 yılı organik ithalat verileri değerlendirildiğinde Hollanda ve Danimarka ülkeleriyle ilgili olarak herhangi bir bulguya ulaşılamamıştır.

Tablo 4'te elde edilen bulgular ışığında, AB ülkelerinde 2014 yılı ile 2016 yılları arasında organik ithalatçı sayısında bir artış yaşanmaktadır. En fazla organik ithalatçıya sahip ülkeler ise sırasıyla Almanya, Hollanda, İtalya ve Fransa'dır. AB ülkelerinin birçoğunda organik ihracat yapılmamakta, organik ihracatçıya en fazla sahip ülkeler arasında Almanya, İtalya ve Polonya yer almaktadır.

3- AVRUPA İLE AVRUPA BİRLİĞİNDE ORGANİK TARIM FAALİYETİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Avrupa ile Avrupa Birliği organik tarım açısından mukayese edildiğinde, 2016 yılı verilerine göre Avrupa 13,5 milyon hektar organik tarım alanına sahipken, bu oran Avrupa Birliği'nde 12,1 milyon hektar olarak gerçekleşmiştir. Avrupa birliği ülkeleri arasında İspanya (2 milyon hektar) Avrupa'da en fazla organik alana sahip ülke konumundadır. İspanya'yı sırasıyla İtalya (1,8 milyon hektar) ve Fransa (1,5 milyon hektar) izlemektedir. Organik topraklar açısından Avrupa'da % 6,7'lik ve Avrupa Birliği'nde ise %8,2'lik bir artış gerçekleşmiştir. Avrupa'da organik tarım alanı toplam tarım arazisinin %2,7'sini, Avrupa Birliği'nde ise % 6,7'sini oluşturmaktadır. Organik üretici sayısı, Avrupa'da 370.000'den

fazla, Avrupa Birliğinde ise 300.000 civarındadır. Avrupa'da organik üretici en fazla Türkiye'de (yaklaşık 68.000) ve İtalya'da (64.000'den fazla) bulunmaktadır. Üretici sayısı 2016 yılında Avrupa'da %7 oranında, Avrupa Birliği'nde ise %10 oranında artmıştır (www.fibl.org).

Avrupa'da yaklaşık 66.000 işlemci, Avrupa Birliği'nde ise yaklaşık 63.000 işlemci bulunmaktadır. En çok işlemci sayısına sahip olan ülke İtalya (yaklaşık 17.000)'dir. İthalatçıların yaklaşık 4.700'ü Avrupa'da, 4.000'e yakını da Avrupa Birliği'nde faaliyet göstermektedir. Almanya ise en çok ithalatçıya (1.605) sahip ülke konumundadır.

2016 yılı verilerine göre Avrupa'da organik perakende satışlar 33,5 milyar Euro, Avrupa Birliği'nde 30,7 milyar Euro olarak gerçekleşmiştir. Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra dünyada organik ürünler için ikinci en büyük pazarı temsil etmektedir.

2007-2016 dönemleri arasında Avrupa ve Avrupa Birliği pazarlarının değeri iki kattan daha fazla artmıştır. Avrupa pazarı %11 büyüme, Avrupa Birliği de %12 büyüme kaydetmiştir. %22'lik bir artışla Fransa en fazla büyüme gerçekleştiren ülke olmuştur.

Tüketici başına organik gıda harcaması Avrupa'da 41 Euro'nun üzerinde, Avrupa Birliği'nde ise 61 Euro'nun üzerinde gerçekleşmektedir. Son on yıl içerisinde organik gıdalara yönelik kişi başına düşen tüketim harcamaları yaklaşık iki katına çıkmıştır. Organik gıdalar için en fazla para harcayan Avrupa ülkesi İsviçre'dir (kişi başına 274 Euro).

Dünya ülkeleriyle mukayese edildiğinde Avrupa ülkeleri kendi gıda pazarlarının bir yüzdesi olarak organik gıda satışının en yüksek payını oluşturmaktadır. Danimarka %9,7 ile en yüksek organik paya sahiptir (www.fibl.org).

4- AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ORGANİK TARIM MEVZUATI

Avrupa Birliği'nde ilk organik tarım mevzuatı 1991 yılında yürürlüğe girmiştir. İlerleyen yıllarda bu yönetmelikleri daha anlaşılır hale getirmek için mevzuatlarla ilgili olarak 44'ün üzerinde bir değişiklik yapılmıştır (Emir ve Demiryürek, 2014: 27). Bu yönetmeliklerin kabulünde AB hukuku belirleyici olmuştur. 1991 yılında yürürlüğe giren yönetmelik 2009'da yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni yönetmelikler 834/2007, 889/2008 ve 1235/2008 sayılı direktifler ile yürürlüğe girmiştir. AB yönetmeliği 834/2007 ile şarap, maya, su ürünleri yetiştiriciliği ve deniz yosunu gibi yeni alanları kapsayacak şekilde kapsam genişletilmiştir. Şu an için şarap ve su ürünleri yetiştiriciliği geliştirilme aşamasındadır (Kılıçarslan, 2017: 30-32).

Avrupa Birliği Konseyi, organik üretim ve organik ürünlerin etiketlenmesi konusunda 2021 yılında yürürlüğe girecek yeni yönetmelik hazırlamıştır. Avrupa Birliği üyelerinin bazıları uygulamada bulunan tüzüğün üzerinden çok fazla zaman geçmediğine yönelik görüş bildirmelerine ve uzun tartışmalar yaşamalarına rağmen yönetmelik komisyonda kabul edilmiştir. Avrupa birliğine üye devletlerden Slovakya, Kıbrıs Rum Kesimi, Çek Cumhuriyeti, Litvanya ve Finlandiya düzenlemenin aleyhine oy kullanırken, Belçika, Macaristan ve Avusturya ise çekimser kalmıştır. Bunların dışında kalan 19 üyenin lehte oy kullanması ile yasa tasarısı kabul edilmiştir. 1 Ocak 2021 tarihinden sonra tasarının uygulamaya konulması düşünülmektedir. Kabul edilen yeni düzenlemeyle birlikte AB içinde üretilen ya da dışında ithal edilen organik ürünlerin aynı ölçütlere tabi tutulması kararlaştırılmıştır. Etiketlenen organik ürünlerin %95 oranında organik içeriğe sahip olması şartı getirilmiştir. Ayrıca 2026 yılıyla birlikte organik tarımın ticaret anlaşmalarına girmesi zorunlu hale getirilecektir. Bu yeniliklere ek olarak organik tarım ürünlerinin üretim koşullarının basitleştirilmeye çalışılması, organik kuralların geçerli olduğu mantar, tuz, palmiye ağacı özü ve asma yaprağı gibi ürünler de organik üretime dahil edilerek ürün

sayısının geniş bir yelpazeye kavuşturulması, teftiş ve kontrollerin risk temelleri üzerine oturtulması ve tavşan, geyik ve kümes hayvancılığı üretiminde yeni kuralların getirilmesi hedeflenmektedir (www.millermagazine.com).

5- AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE ORGANİK TARIM

Bu başlık altında Avrupa birliği ülkelerinin tamamı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda Avrupa organik tarım piyasasına AB ülkelerinin ne kadar katkıda buldukları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda ele alınan ülkelerle ilgili güncel verilere ulaşmaya çalışılmış; fakat veri sıkıntısı nedeniyle mevcut veriler kullanılarak bir değerlendirme yapılmıştır.

Almanya'da Organik Tarım

Avrupa Birliği ülkeleri arasında organik pazar payı en fazla olan ülke ise Almanya'dır. Son yıllarda özellikle ekolojik süt ve süt ürünleri ile meyve ve sebze pazarında artış yaşanmaktadır. Almanya organik üretimi daha çok birbirinden bağımsız firmalar aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Üretim yapısı Fransa'yla benzerlik göstermektedir. En çok tercih edilen ürünler arasında süt ve peynir yoğunlukta olup, bu ürünleri tereyağı, yoğurt ve benzeri ürünler izlemektedir. Organik unlu mamuller ile ünlenen Almanya'da bu ürünlerin organik üretimine yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

AB ülkeleri arasında organik ihracat ve ithalat en fazla Almanya'da yapılmaktadır. Ülke içerisinde üretilen organik ürünler halkın taleplerini karşılamamakta, organik ürünlerin bir kısmı ithal edilmektedir. İthal edilen ürünler arasında sırasıyla meyve (%56), yağlı tohumlar (%50), sebze ve şarap (%36), kümes hayvanları eti (%20) ve hububat (%10) yer almaktadır. Aynı zamanda Almanya'da organik olarak satılan sebzenin %45'i ithal edilmekte olup, ithalat yapılan ülkeler arasında Fransa, İspanya ve İtalya yer almaktadır (www.organic-europe.net).

Son yıllarda organik ürün satışıyla ilgili olarak Almanya'da küçük marketlerin payı azalmış, süper ve hipermarketler paylarını artırmış ve organik ürün dağıtım kanalları genişlemiştir.

İrlanda'da Organik Tarım

İrlanda'da organik tarım faaliyeti 1982 yılında Organik Çiftçiler ve Yetiştiriciler Birliği'nin (IOFGA) kuruluşuyla başlamıştır. 1990'lı yılların sonlarına doğru da Tarım, Gıda ve Denizcilik Bakanlığı'na bağlı özel bir organik birimi oluşturulmuştur. 2007 yılında ise özel organik tarım planı uygulamaya konulmuştur.

2011 yılı verilerine göre İrlanda, 54,122 hektarlık organik tarım alanına sahip olup, organik ürünlerin perakende satışından 10 milyon Euro gelir elde etmektedir. İrlanda'nın tarımsal alanlarının %96,2'sini daimi otlak ve otlama alanları, %3,7'si ekilebilir arazi ve %1'ide kalıcı ekinler oluşturmaktadır. En çok satılan organik ürünleri arasında sığır eti, süt ürünleri, meyve ve sebze yer almaktadır (www.organic-europe.net).

Fransa'da Organik Tarım

Fransa, hem rekabetçi hem de iyi bir pazar konumundadır. Bebek mamalarının en çok tüketildiği ülke Fransa'dır. 2016 yılında yapılan bir çalışmadan elde edilen bulgular her 10 Fransız'dan 9'unun organik ürün tükettiklerini ortaya koymaktadır. Tüketilen ürünler arasında süt, yumurta, meyve, sebze, baharat ve kırmızı et yer almaktadır. Fransa Organik Tarım Kurumu (l'Agence Bio) tarafından yayımlanan 2016 yılı raporlarında, organik üretimde %15 artışın meydana geldiği ve organik üretim alanının 1,5 milyon hektara ulaştığı ifade edilmektedir.

Fransız halkının gıda güvenliği konusunda oldukça bilinçli bir halka sahip olması yeni organik ürün arayışını da hızlandırmaktadır. İthal ürünlere yönelik güven sorunu yaşayan Fransa pazarında Fransız milliyetçiliğinin etkisinde kalmaktadır. Bu bağlamda organik tarımın geliştirilmesinde birtakım alternatiflerin ortaya konulması gerekmektedir. Bu noktada markası bilinmeyen firmaların perakende satış imkânlarından faydalanması ve bu şekilde direkt tüketici ile buluşması bir alternatif oluşturabilir. Aynı zamanda etiketleme, sertifikasyon gibi aşamaların maliyetini yüksek bulan yatırımcıya B2B (İşletmeden işletmeye) ticaret modeli önerilebilir. Diğer taraftan 'Organik Tarım Kurumu' tarafından hazırlanan raporda, teşvik olanaklarının artırılacağı, organik tarım üreticisine vergi kolaylığı sağlanacağı öngörülmektedir (Pierrat, 2017).

İspanya'da Organik Tarım

İspanya'da organik tarım 1989 yılından günümüze kadar AB çerçevesindeki gelişmelere bağlı olarak yasalarla düzenlenmektedir. 1991 yılında 4.235 hektarlık alanda organik tarım faaliyeti yapılırken 2001 yılına gelindiğinde bu alanın miktarı 484.140 hektara ulaşmıştır. Yine aynı dönemler içerisinde üretici ve ürün işleyicilerinin sayısı 396 gibi bir rakamdan 16.576'ya yükselmiştir. 2001 ve 2002 yılları arasında organik tarım uygulanan alanlar %37'lik bir artış gösterirken, son iki yıldaki artış daha düşük gerçekleşmiştir (%9). Bu düşüşün nedenleri arasında yeni hükümetin uyguladığı tarım politikaları gösterilmektedir. Kullanılan tarım alanı miktarı 484.140 hektardan, 2003 yılında 725.254 hektarlık alana çıkmıştır. İspanya 2 milyon hektarlık organik tarım alanına sahip olup, kullanılan organik tarım alanları sürekli artma eğilimindedir. Organik arazi genişliği ve mahsul üretimi açısından Avrupa'nın en büyük organik tarım arazileri İspanya'da bulunmaktadır. 2016 yılı verilerine göre İspanya'da kişi başına 35,4 organik gıda düşmekte, üretilen organik gıdaların %80'i de ihraç edilmektedir (<https://ontrava.com/>).

Organik tarım ürünleri olarak tahıl ve baklagiller, sebze ve yumrulu bitkiler yoğun olarak üretilmektedir. Bunlara ek olarak turunçgiller, subtropik meyve, tohum, fidan ve sebzelerin organik üretimi az da olsa yapılmaktadır. Organik hayvancılık ise istenilen düzeyde değildir. Organik hayvansal ürünler içerisinde yer alan sığır, koyun ve keçinin üretimi ülkenin Ekstramadura, Katalunya ve Endülüs bölgelerinde yoğun olarak yapılmaktadır. Aynı zamanda organik arıcılık faaliyetini sürdüren işletmeler de bulunmaktadır (<http://www.bugday.org>).

İtalya'da Organik Tarım

İtalya'da organik tarım faaliyetinin başlangıcı 1970'li yıllara dayanmaktadır. Organik tarım faaliyetiyle ilgili olarak 1980'lerin ortalarına doğru organik tarım ulusal komisyonu kurulmuştur. 1986 yılına gelindiğinde ise ilk organik tarım standartları yayımlanmıştır. 1988 yılında ise organik tarımla ilgili olarak ulusal bir yasa tasarısı teklifi yapılmıştır. 1992'de İtalya'da organik ve biyodinamik tarım federasyonu kurulmuştur (www.organic-europe.net).

AB ülkeleri arasında organik tarımı en hızlı ve planlı gerçekleştiren ülke İtalya'dır. 2016 yılı verilerine göre İtalya, organik gıda üretiminde Avrupa'nın ikinci büyük ülkesi konumundadır (<https://ontrava.com>).

1.167.362 hektarlık alana sahip İtalya'da 527,493 hektarlık ekilebilir arazi bulunmaktadır. Organik tarım üretimi yoğun olarak hububat, kuru bakliyat, zeytin, üzüm ve fındık gibi ürünlere yöneliktir. Tüketiciler tarafından en çok tercih edilen ürünler arasında sırasıyla meyve ve sebzeler, süt ürünleri, kahve, çay ve içecekler yer almaktadır. Pazarlama kanalları içerisinde süpermarketlerin, organik dükkanların ve restoranların önemli etkileri bulunmaktadır (www.organic-europe.net).

2016 yılı içerisinde organik ithalat gerçekleştiren 363 firma bulunmaktadır (Tablo 4). İthal edilen ürünler arasında işlenmiş ürünler, hububat, taze ve kurutulmuş meyveler yer almaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular tüketilen organik ürünlerin çoğunluğunun yurt içinde üretildiğini ortaya koymaktadır.

İtalya’da organik tarımın hızlı gelişim göstermesinde yerel yönetimin desteğinin alınmasının, AB’nin araştırma programlarından etkin biçimde yararlanılmasının, özel tüketici grupları arasında etkin bilgi akışının sağlanmasının ve iç pazarın gelişimini tamamlamasının etkileri oldukça fazladır (Zengin, 2007: 51).

Letonya’da Organik Tarım

Letonya 195,658 hektarlık organik tarım alanına sahiptir. Organik ürün sayısı 2016 yılı verilerine göre 4,145’tir (Tablo2). Letonya Avrupa Birliği’ne girdikten sonra organik tarım ve hayvancılık alanında hızlı bir ilerleme yaşamıştır. Letonya topraklarının %51,2’si ekilebilir araziden, %45,8 kalıcı otlaklar ve otlatma alanları ve %0,5 kalıcı ekinler oluşmaktadır. En çok tüketilen ürünler arasında süt ve süt ürünleri tahıl, patates, et, meyve ve çilek yer almaktadır. Organik ürünlerin çoğu doğrudan, bazı küçük ve özel mağazalar aracılığıyla pazarlanmaktadır (www.organic-europe.net).

Letonya, verimli topraklardan oluşmakta, tarım ve ormancılık üretim sektörüne önemli ölçüde girdi sağlamaktadır. Tarım ürünleri arasında buğday öne çıkmakla birlikte arpa, çavdar ve yulaf da önemli miktarlarda üretilmektedir. Bu ürünlerin yanı sıra unlu ve unlu mamul sanayisi de gelişmiş durumdadır. Bu unlu ürünler, ülkenin gıda ihracatının yaklaşık dörtte birini karşılamaktadır (www.millermagazine.com).

Danimarka’ da Organik Tarım

Danimarka’da organik tarım pazarı ürün belgelendirme ve tüketici güveninin kazanılması ile birlikte oldukça gelişmiş durumdadır. Organik ürünlerin süpermarketlerde kolayca temin edilebilecek yerlerde bulunması pazarın gelişmesinde önemli etkiye sahiptir. Organik pazarın gelişmesinde etkili olan başka bir faktör de, organik ürünlerin fiyatının geleneksel ürünlerin fiyatından diğer ülkelere göre daha düşük olmasıdır.

Danimarka, Avrupa’nın en büyük organik süt ve et tedarikçisi konumundadır. Tahıl, meyve, sebze, kahve, çay ve tropikal meyve gibi ürünleri ise ithal etmektedir (Ece, 2008: 17).

İngiltere’de Organik Tarım

İngiltere’de organik tarım faaliyeti 1980’li yıllara kadar sınırlı kalmış ve o dönem çevre kirliliğinden kaynaklanan sorunlar nedeniyle yeniden gündeme oturmuştur. İngiltere, organik ürün ihtiyacının %66’sını kendi üretimiyle karşılamaktadır. Ülke içerisinde organik ürünlerin her çeşidine yönelik talep bulunmaktadır. Özellikle, organik tahıl üretimi tüketici taleplerini karşılamada yetersiz kalmaktadır. Organik süt üretimi yıllık 20.000 ton olarak gerçekleşmektedir. Toplam süt üretiminde organik süt üretiminin payı oldukça düşüktür. Organik sütün yanında organik yumurta, organik kuzu ve dana eti üretimi de oldukça fazladır. Ülke içerisinde elde edilen organik ürünlerin %69’u süpermarketlerde satılmaktadır (Marangoz, 2008: 45-46). Süpermarketlerde gerçekleştirilen organik gıda satışı 2017 yılında %4,2’lik artışla 1,5 milyar sterline ulaşmıştır. Aynı dönem içerisinde bağımsız satıcılar %9,7’lik büyümeyle 359 milyon sterlin değerinde satış gerçekleştirmiştir. Evlere yapılan teslimatlar ise %9,5’lik büyümeyle 286 milyon sterline ulaşmıştır. Tüketicilerin gıda dışı organik ürün tüketimleri, özellikle organik güzellik ürünleri (%24) ve organik tekstil ürünleri (%25) sürekli artış eğilimindedir (www.ntv.com.tr).

Avusturya'da Organik Tarım

Avusturya, 533,220 hektarlık organik tarım alanına sahip olup ilk organik tarım çiftlikleri 1920'lerde kurulmuştur. 1979 yılında Leben Vakfı adı altında en büyük organik tarım derneği, 2004 yılında organik tarım Araştırma Enstitüsü (FiBL) Avusturya Vakfı, 2005 yılında ise Avusturya'nın en büyük organik çiftçiler örgütü BIO Avusturya Vakfı kurulmuştur.

Organik tarım üretimi alansal olarak en fazla Avusturya'da yapılmaktadır. Organik tarımsal alanların ülkeler sıralamasında Avusturya 2016 yılı verilerine göre 27,1 milyon hektarlık alana sahip olup, ilk sırada yer almaktadır. Dünya tarım alanlarının sadece %1'i organik tarıma ayrılmışken, Avusturya'da tarım arazilerinin beşte birinde organik tarım yapılmaktadır. Avusturya organik pazarı, geleneksel süpermarket zincirlerinin hakimiyeti altındadır. Bu pazar içerisinde organik dükkanlar önemli bir rol üstlenmektedir. 2013 yılı itibarıyla organik pazarda en çok satılan ürünler arasında sırasıyla yumurta (%18,4'ü), süt (%17,8'i), patates (%17,2'si), taze sebzeler (%11,6'u) ve tereyağı (%11'i) yer almaktadır. Pazarlama kanalları ise genel perakendecilerden (%78,9), organik perakendecilerden (%15,1) ve doğrudan satışlardan (%6) oluşmaktadır (www.organic-europe.net).

Avusturya ulusal eylem planı çerçevesinde organik ürün ve girdilerin pazar payını artırabilmek amacıyla bir takım stratejiler belirlemiştir. Bu hedefler doğrultusunda organik tarım ile ilgili üreticilerin daha fazla bilgi sahibi olmaları sağlanmalı, henüz yeterli miktarlarda sebze ve meyve üretimi yapılmayan Avusturya'da organik üretimin artırılması teşvik edilmelidir. AB kırsal kalkınma programları ise yerel tarımın çevresel etkilerini dikkate almayı amaçlamıştır (www.organic-europe.net).

Avusturya organik tarımda öncü bir rol üstlenmektedir. Elde edilen bulgular organik pazarda bir artış olduğunu ortaya koymaktadır. Organik üretim alanını oransal olarak korumak ve uzun vadede organik tarımı geliştirmek için piyasa oyuncuları, politikacılar, araştırmacılar, üreticiler ve tüketiciler de dahil olmak üzere ilgili tüm oyuncuların işbirliği yapması gerekmektedir.

Belçika'da Organik Tarım

Organik tarım faaliyeti, 1960'lı yıllarda Flanders adında bir çiftçinin organik ürün elde etmesiyle başlamıştır. 1970'lerde organik yaşam ve bahçe derneği, 1998 yılında ilk organik gösteri ve Araştırma Çiftliği ve 1999 yılında ise Bioforum kurulmuştur.

2011 yılı verilerine göre Belçika'nın toplam tarım arazilerinin %71,9'u sürekli otlak ve otlak alanlarından oluşmaktadır. Aynı eksende Belçika'nın tarım alanlarının %26,6'sı ekilebilir ve %1'i de sürekli ekilebilir arazidir. Temel ekilebilir ürünler arasında buğday, arpa, protein bitkileri ve sebzeler yer almaktadır. Organik pazar ağı BEBEL ise son yıllarda sürekli gelişme eğilimindedir. Kişi başına organik ürün tüketimi 37,9 Euro'dur. En çok satışı gerçekleşen ürünler arasında et ve et ürünleri (%24,5), yumurta (%8,9) ve sebzeler (%5) yer almaktadır. Pazarlama kanallarının %44,4'ünü perakendeciler, %31,5'ini organik dükkanlar, %11,5'ini bakkallar, %4,3'ünü çiftçi pazarı ve %4,1'ini de doğrudan satış yerleri oluşturmaktadır (www.organic-europe.net).

Sonuç olarak, Belçika'da organik tarım yapılan alanlar sürekli artmakta, şu an için 10 hektar tarım arazisinin birinde mutlaka organik tarım yapılmaktadır. Aynı zamanda organik çiftliklerin sayısı ise 2000 ve 2017 yılları arasında 4 kat artış göstererek 1625'e ulaşmıştır.

Hollanda'da Organik Tarım

Hollanda'da organik tarım faaliyetinin ortaya çıkışı 1947 yılında biyo-dinamik tarım okulunun Warmonderhof'un kurulmasıyla başlar. Hollanda'da organik tarım faaliyeti 1970'lerin başından 1980'lerin sonlarına kadar sürekli artış göstermiş, özellikle organik çiftlik

sayısı 1972’de 85 iken 1980’lerin sonlarına doğru 359’a kadar yükselmiştir. Organik tarım faaliyeti içerisinde tüm sektörlerin geliştirilebilmesi için 1992 yılında Biologica adı altında yeni bir organizasyon kurulmuştur. 2001 yılından 2011 yılına kadar eylem planları uygulamaya konulmuş, bunun sonucunda organik pazar sürekli büyüme eğilimi göstermiştir.

Hollanda, 48.038 hektarlık organik tarım alanına sahiptir. 2016 yılı verilerine göre Hollanda’da organik ürün miktarı 1557’dir (Tablo 2). Organik tarım faaliyetinin perakende satışından 934 milyon Euro elde edilmektedir. En çok tercih edilen organik ürünler arasında süt ve süt ürünleri, taze sebze ve patates, et ve et ürünleri yer almaktadır (www.organic-europe.net).

Organik üretim çeşidi olarak en çok hayvansal üretim tercih edilmektedir. Organik süt üretimi 60.000 ton dolayındadır. Organik ürünlerin satış işlemleri süper marketler (%20’si) tarafından gerçekleştirilmektedir (Marangoz, 2008: 45).

Avrupa’nın önemli limanlarından birine sahip olan Hollanda’da 2012 yılında ihracat bedeli olarak 783 milyon Euro gelir elde edilmiştir. Bu bedelin ortaya çıkışında AB’nin ‘Kırsal Kalkınma Programı’ kapsamında sağlanan desteklerin önemli katkısı bulunmaktadır (www.organic-europe.net).

İsveç’te Organik Tarım

İsveç’te organik tarım faaliyetinin ortaya çıkışı 1940’lı yıllara dayanmaktadır. Organik tarım faaliyeti Biyodinamik tarım alanında yapılan çalışmalar ve 1985 yılında organik çiftçiler derneğinin kurulmasıyla hız kazanmıştır. 477,685 hektarlık organik tarım alanına sahip olan İsveç’de arazilerin %74,4’ü ekilebilir alanlardan, %22’si otlak ve otlak alanlarından ve %0,1’i de kalıcı ekinlerden oluşmaktadır. 2011 yılı itibariyle organik üretici sayısı 680’dir. Perakende satıştan 917 milyon Euro gelir elde edilmektedir (2012). En çok satılan organik ürünler arasında süt ürünleri (%33), meyve ve sebze (%25), kahve, çay ve kuru ürünler (%20) yer almaktadır. İsveç’te şu an için sığır ve kuzu etinde fazlalık, buna karşılık tahıl miktarında bir yetersizlik söz konusudur (www.organic-europe.net).

İsveç pazarı son yıllarda büyük bir gelişme göstermiştir. 2012 yılında geçici bir durgunluk yaşasa da 2013 yılında hem ulusal hem de siyasi kararların etkisiyle %5-10 arasında bir büyüme hızına ulaşmıştır. Toplam tarım arazilerinin altında birinde organik tarım yapılmaktadır. IFOAM ve FIBL enstitüsü tarafından Şubat 2017 yılında yayımlanan rapora göre İsveç’te, sahip olunan tarım arazilerinin %16,9’unda organik tarım faaliyeti gerçekleştirilmektedir. İsveç, organik gıda harcaması açısından kişi başına 262 Euro ile Avrupa Birliği ülkeleriyle mukayese edildiğinde birinci sırada yer almaktadır (www.bloomberght.com).

Yunanistan’da Organik Tarım

Organik tarımın ortaya çıkışı 1980’li yıllarda kuru üzüm ve organik zeytinyağı üretimiyle başlamıştır. 1993 yılıyla birlikte 2092/91 sayılı AB tüzüğü çıkarılmıştır. 2007-2006 yılları arasında; AB’den alınan destekler organik tarımı artırmış, 2011 yılında ise organik alanda ve pazarda yaşanan mali kriz organik tarım faaliyetini azaltmıştır. 2016 yılı verilerine göre Yunanistan 342.584 hektar organik alana sahip olup, bu alanın toplam tarım arazisinin oranı, %4,19 olarak gerçekleşmektedir. Yunanistan organik perakende satışından 60 milyon Euro gelir elde etmektedir (https://statistics.fibl.org). Tarım alanlarının %60’ını otlak ve otlak alanları, %21,8’i ekilebilir araziler, %15,5’i kalıcı bitkiler ve %2,7’si de diğer tarım arazileri oluşturmaktadır. Temel ekilebilir organik ürünler arasında tahıllar ve protein bitkileri yer almaktadır. Anahtar ürünler arasında ise zeytin, üzüm, narenciye ağırlıktadır (www.organic-europe.net). Organik ürünler süpermarketlerde ve özel organik dükkanlarda pazarlanmaktadır.

Tüketiciler daha çok organik işlenmiş ürünleri tercih etmekte, bu ürünlerin çoğu da ithal edilmektedir.

Son yıllarda hızlı bir gelişme gösteren organik tarım, Yunanistan'ın sürdürülebilir kalkınmasında önemli bir etkiye sahiptir. Yunanistan, dünyanın en fazla organik safran üreticisidir. Kozani safranı, AB dışında, Avrupa çiftliği kaliteli ürünlerin üretilmesini destekleyen kampanyada ön plana çıkan on beş tarımsal üründen bir tanesi olmuştur (www.mfa.gr).

Bulgaristan'da Organik Tarım

Bulgaristan organik tarım açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Organik tarım için kullanılan araziler, toplam tarım arazilerinin %2,4'ünü oluşturmaktadır. 2016 yılında sertifikalı organik ürün miktarı 6.964, organik tarım gerçekleştirilen alanın büyüklüğü 118,6 bin hektar olarak tespit edilmiştir. 2006-2015 yılları arasında organik üretici sayısı yaklaşık 28 kat artmıştır.

Organik tarım sertifikasına sahip ürünlerin başında fındık, ceviz, badem, kestane, tıbbi bitkiler ve uçucu yağlar yer almaktadır. Elde edilen bulgular, Bulgaristan'ın lavanta ve gülyâğı ihracatında dünya lideri konumunda olduğunu göstermektedir. Organik hayvancılıkta ise en fazla sertifika arıcılara verilmiştir (<https://kircaalihaber.com>).

Romanya'da Organik Tarım

İlk organik tarım derneği Bioterre adıyla 1997 yılında Romanya'da kurulmuştur. Organik tarım ile ilgili ilk ulusal mevzuat uygulaması 2000 yılında gerçekleşmiştir. 2001 yılında ise organik tarım bürosu (anpe) 2004 yılında ise ilk muayene ve belgelendirme organizasyonu Sc Ecoinspect kurulmuştur.

Romanya, 2012 yılı itibariyle 288,261 hektarlık organik alana sahiptir. Organik alan içerisinde tarıma elverişli topraklar 166,806 hektar (%57,8), sürekli otlak ve otlak alanlar 105.836 hektar (%36,7) ve kalıcı ekinler ise 7.783 hektar (%1,8) olarak yer almaktadır. 2012 yılında 15.315 olan organik ürün çeşidi, 2016 yılında 10.083'e kadar düşmüştür. 2011 yılı itibariyle perakende satışlardan 80 milyon Euro gelir elde edilmiştir. Organik tahıl olarak sırasıyla kış buğdayı (%26,2), ayçiçeği (%15,2), mısır (%8,1) ve soya (%7,8) gibi ürünler yetiştirilmektedir (www.organic-europe.net).

Romanya'da organik tarım faaliyeti ihracata yönelik yapılmaktadır. Son yıllarda devlet desteklemeleriyle birlikte organik tarıma olan ilgide ve sertifikalı üretici sayısında önemli bir artış yaşanmaktadır. En çok ihraç edilen ürünler arasında hububat, yabancı mantar ve çilek yer almaktadır. İthal edilen ürünler arasında ise işlenmiş gıdalar ağırlıktadır.

Romanya'da organik tarımın geliştirilmesi noktasında bazı eksiklikler bulunmaktadır. Tüm bu bağlam içinde organik ürünlerin kalitesi konusunda tüketici bilinci çok fazla gelişmemiştir. Bir başka sorun ise tüketicilerin organik ürün satın alırken sertifikalı ürün olup olmadığını dikkate almamalarıdır (www.organic-europe.net).

Portekiz'de Organik Tarım

Portekiz, 2011 yılı verilerine göre 219.683 hektarlık organik tarım alanına sahiptir. Organik ürün miktarı 2011 yılında 3.603 iken, 2016 yılında artış göstererek 4.246 olarak gerçekleşmiştir. Tarım alanlarının dağılımına bakıldığında, %59,9'u daimi otlak ve otlama alanlarından, %12,2'si ekilebilir alanlardan ve %14,3 kalıcı ekinlerden oluşmaktadır. Ekilebilir alanlardan genel olarak yeşil fodder, tahıllar, yağlı tohumlar, zeytin, fındık, meyve, şarap, protein bitkileri ve aromatik bitkiler elde edilmektedir. Bu ürünlerden şarap ve zeytinyağı ihraç edilmektedir (www.organic-europe.net).

Portekiz’de organik tarımın gelişimine bakıldığında; 1985 yılında ilk ulusal organik tarım organizasyonu (AGROBIO), 1993 yılında organik tüketici kooperatifi (BİOCOOP), 2004 yılında ilk organik çiftçiler pazarı Lizbon’da, 2005 yılında ise organik tarım organizasyonu (INTERBIO) kurulmuştur (www.organic-europe.net).

Organik tarımın gelişiminin ilk aşaması organik tarım pazarıdır. Portekiz’de organik tarım pazarının sektördeki payı pazardaki gelişmelere rağmen hala düşüktür. Son yıllarda organik gıda için güçlü bir talep söz konusudur. Tüm bu bağlam içerisinde organik çiftliklerde, organik mağazalarda ve ana süpermarketlerde organik ürünlerin satışında sürekli artış yaşanmaktadır.

Lüksemburg’da Organik Tarım

2010 yılı verilerine göre 3.920 hektar organik tarım alanına sahip olan Lüksemburg’da organik ürün sayısı 102’dir. Bu sayı 2016 yılında 93’e kadar düşmüştür. Organik tarım alanlarının %51,7’si otlak ve otlatma alanlarından, %41,8’i ekilebilir araziden ve %3,3’ü de kalıcı ekinlerden oluşmaktadır. Ekilebilir alanlarda tahıl, meyve, üzüm ve protein bitkilerin üretimi yapılmaktadır.

Lüksemburg’da organik tarımın tarihsel gelişimine bakıldığında; 1987 yılında Lüksemburg’da ilk biyo-dinamik çiftliği, 1988 yılında iki çiftçi derneği (biyo-etiket ve Demeter), 2007 yılında organik tarım araştırma enstitüsü (IBLA) kurulmuştur. 2012 yılında ise biyo-etiket ve Demeter gibi organik faaliyette bulunan iki dernek tek çatı altında birleştirilmiştir.

Lüksemburg organik ürünlerin perakende satışından 75 milyon Euro gelir elde etmektedir. Organik tarım pazarı her yıl bir önceki yıla göre %5-10 oranında sürekli artış göstermektedir. Organik ürün tüketimi çok fazla olup organik ürünlerin yaklaşık %80’i ithal edilmektedir. İhracat ise sifıra yakın gerçekleşmektedir (www.organic-europe.net).

Finlandiya’da Organik Tarım

Finlandiya, dünyanın en kuzeyinde yer alan, temel gıda maddelerinde kendi kendine yeterliliği olan bir ülkedir. 200.000 hektar ekilebilir organik alana sahip olan Finlandiya’nın tarım alanlarının %9’unda sertifikalı organik üretim yapılmaktadır. Üretilen bu ürünlerin %30’unu tahıllar oluşturmaktadır. Tahıl çeşidi açısından da en fazla üretim yulafta gerçekleştirilmektedir. Bunun dışında organik çilek açısından da dünyanın en büyük alanına sahiptir.

Finlandiya organik hayvancılık açısından değerlendirildiğinde; 2012 yılında 759 sertifikalı hayvan çiftliği, %21’si süt sığırı, %51 sığır eti, %17 koyun veya keçi, %5 kümes hayvanı ve %1 domuz bulunmaktadır. 2012 yılı verilerine göre organik süt üretiminin hacmi 38 milyon litre gerçekleşmekte, bu miktar Finlandiya’nın toplam süt üretiminin %2’sine denk gelmektedir. Organik yumurta üretim hacmi ise yaklaşık 2,2 milyon kg olup, bu durum toplam yumurta üretiminin %3,5’ine karşılık gelmektedir. Organik et pazarları da hızla gelişmekte ancak Finlandiya toplam et üretiminin hacmi hala %1’in altındadır (www.organic-europe.net).

Organik tarımın gelişimi son yıllarda hızlı bir ivme kazanmış olsa bile organik tarım pazar payının oranı %2’lerde gerçekleşmektedir. 2013 yılında Finlandiya hükümeti 2020 yılına kadar yetiştirilen alanın %20’sini organik tarıma yöneltmeyi amaçlayan bir programı uygulamaya koymuştur (www.organic-europe.net).

Çek Cumhuriyeti'nde Organik Tarım

Çek Cumhuriyeti 488.658 hektar organik tarım alanına sahiptir. 2016 yılı verilerine göre organik ürün sayısı 4.271 olarak gerçekleşmiştir (Tablo2). Çek Cumhuriyeti perakende satışlardan yaklaşık 66 milyon Euro gelir elde etmiştir (2012).

Tarım alanlarının % 83,1 kalıcı ot ve otlama alanlarından % 11,8 ekilebilir araziden % 1,6 kalıcı ekinler ve % 3,5 diğer kullanımlardan oluşmaktadır. Ekilebilir araziden yeşil fodder, tahıl, meyve ve üzüm elde edilmektedir. En çok tercih edilen organik ürünler, süt ve süt ürünleri (%19,6; 13.0 milyon Euro), bebek maması (%16,0; 10.6 milyon Euro) ve meyve ve sebzeler (13,6%; 9.0 milyon Euro) şeklinde sıralanmaktadır (www.organic-europe.net).

Pazarlama kanalları olarak süpermarketler/hipermarketler(%65), sağlık ve organik gıda ile özel mağazalar (%20), doğrudan pazarlama, özellikle çiftlikler ve doğrudan satış diğer formları (%5), eczaneler (%5), bağımsız küçük gıda mağazaları (%1) ve gastronomi (%1) kullanılmaktadır (www.organic-europe.net).

Çek Cumhuriyeti 2011 yılında, yaklaşık 23 milyon Euro ihracat gerçekleştirmiştir. İthalat ise Avusturya ve Almanya ağırlıklı olarak bebek mamaları (ithalatın %50'sinden fazlası) ve meyve ve sebze, meyve suyu, kahve, çay, çikolata ve alkolsüz içecekler dahil olmak üzere işlenmiş gıdalara yönelik yapılmıştır.

Çek Cumhuriyeti'nde organik üretimi ve organik işlenmiş gıda maddelerinin bulunabilirliğini artırmak temel sorun olarak görülmektedir.

Slovakya'da Organik Tarım

Slovakya'da organik tarım faaliyeti 1991 yılından itibaren gelişme göstermiştir. Organik tarım arazisindeki artış en fazla 1997-1998 yılları arasında gerçekleşmiştir. 1991 yılında 31 olan çiftlik sayısı 2006 yılında 265'e çıkmıştır.

Slovakya 4.903.423 hektarlık tarım alanına sahiptir. Tarım arazileri toplam alanın %49,7'sini oluşturmaktadır. Tarım alanların %61,7'si tarıma elverişli araziler olup, tahıl, yem ve sanayi bitkileri en yaygın yetiştirilen mahsullerdir. Bunların dışında buğday, çavdar, bezelye, yulaf, patates, yem, kuşkonmaz, havuç üretimi de yapılmaktadır (www.organic-europe.net).

Organik ürünlerin satış işlemi daha çok çiftlik satış noktalarında, özel mağazalarda, internet ortamlarında büyük perakendeciler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Organik tarımda öncü olarak yer alan Slovak Cumhuriyeti'nde organik tarımın geliştirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla:

- Avrupa mevzuatının uygulanmasında esneklik sağlamak,
- Gerçek politika bilinci ve katılımı,
- İç pazarın gelişiminin sağlanması,
- Stratejilerin işlenmesi ve pazarlanması,
- Organik tarımda uygulamalı araştırma desteği,
- Bilgi ve bilgi alışverişi,
- Eğitim ve organik tarımın teşviki,
- Çiftçiler için danışmanlık hizmeti ve bilgi değişim programlarının hazırlanması organik tarımın gelişimini hızlandırabilir. Diğer taraftan GDO üretimi, gıda skandalları ve iklim değişikliği gibi bazı olumsuzlukları da azaltacak çalışmalara önem verilmelidir.

Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti'nde Organik Tarım

Güney Kıbrıs Rum Kesimi 34.900 hektarlık bir tarım alanına sahiptir. 2016 verilerine göre organik ürün sayısı 1.174'dür. Organik ithalatçı sayısı 15, ihracatçı sayısı da 2'dir (Tablo2).

Son dönemlerde Kıbrıslı Rumlar, yabancı turistlerin ilgisini çekeceği düşüncesiyle organik çiftlikler inşa etme yoluna gitmişlerdir fakat organik çiftliklerde yaşanan kuraklık üreticilerin umutlarını daha da azaltmıştır.

Litvanya'da Organik Tarım

Litvanya'da organik tarım faaliyeti 1987 yılında başlamıştır. Organik tarımın gelişimi, 1990 yılında organik tarım birliğinin kurulması ve 1997 yılında Ekoagros sertifikasyon kuruluşunun faaliyete geçmesiyle hız kazanmıştır.

Litvanya 156.359 hektarlık organik tarım alanına sahiptir. Litvanya'da 2016 yılı verilerine göre 2.539 organik ürün bulunmaktadır (Tablo2). Tarım alanlarının %68'i ekilebilir araziden, %27'si otlak alanlardan ve %3,4'ü de kalıcı ekinlerden oluşmaktadır. Ekilebilir ürün grupları arasında sırasıyla tahıllar, protein bitkileri, aromatik baharatlar, petrol yatakları, siyah ve kırmızı sürüngenler yer almaktadır. En çok ihraç edilen ürünler ise süt ve süt ürünleri, ekmek, tahıl ürünleri ve sebzelerdir. Pazarlama ağı olarak genel perakendeciler ve direkt satış kanalları kullanılmaktadır (www.organic-europe.net).

Estonya'da Organik Tarım

Estonya 144,149 hektarlık organik tarım alanına sahiptir. Tarımsal alanların %54'ünü otlak ve meralar oluşturmaktadır. 2011 yılı verilerine göre Estonya'da işletme sayısı 64 olup, organik ürünlerin satışından yaklaşık olarak 20 milyon Euro kazanç elde edilmektedir. Ekilebilir organik ürünler arasında tahıllar, yağlı tohumlar, çilek, meyve, tıbbi ve aromatik bitkiler yer almaktadır (www.organic-europe.net).

Pazarlama kanallarıyla ilgili resmi bir veri bulunmamaktadır. Organik gıdalar organik ve sağlık-gıda mağazaları aracılığıyla satılmaktadır. Geleneksel mağazaların ve süpermarketlerin sayısı son yıllarda sürekli artmaktadır. İhracat ve ithalat verileri halka açık değildir. Satılan organik ürünlerin yaklaşık %70 – 75'inin ithal edildiği tahmin edilmektedir. Bunlar çoğunlukla işlenmiş ürünleri, sebze ve meyveleri, et ve süt ürünlerini içermektedir. Sınırlı sayıda ürün ihraç edilmekte, burada en büyük payı tahıllar almaktadır (www.organic-europe.net).

Polonya'da Organik Tarım

Polonya, 661.687 hektarlık organik tarım alanına sahiptir. 2016 yılı verilerine göre Polonya'da 22.435 organik ürün bulunmaktadır. Organik ithalatçı sayısı 120'dir. 2013 yılı rakamlarına göre organik satışlardan yaklaşık 146 milyon Euro kazanç elde edildiği tespit edilmiştir.

Toplam organik alanın % 53,4 ekilebilir araziden oluşmaktadır. Ekilebilir araziden yeşil çamurluk, geçici çimenler ve otlak alanları da dahil olmak üzere (207,923 hektar), tahıllar (122,818 hektar), sebzeler (9,379 hektar), elma (35,375 hektar), çilek (14.633 hektar) ve diğer ılıman meyveler (6.615 hektar) elde edilmektedir. İhraç edilen ürünler içerisinde dondurulmuş çilek, sebze ve elma suyu konsantresi ve tahıllar bulunmaktadır. İthal ürünler arasında ise işlenmiş ürünler, egzotik meyveler, bahar sebze ve çay ve kahve yer almaktadır (www.organic-europe.net).

Macaristan'da Organik Tarım

Macaristan, 2011 verilerine göre 130.609 hektarlık organik tarım alanına sahiptir. Organik alanların % 52,3 daimi otlak ve otlama arazisinden, % 39,2'si ekilebilir araziden, % 4'ü kalıcı ve diğer tarım arazisinden oluşmaktadır. Ekilebilir alanlarda tahıllar (23,112 hektar), geçici çim biçme ve otlama alanları (15.652 hektarlık arazi), petrol yatakları (7,438 hektar), sebzeler (1,770 hektar), meyve bahçeleri (elma, kiraz, erik, 1,793 hektar), fındık (1,440 hektar), üzüm (1,207 hektar), ve çilek (796 hektar) bulunmaktadır. Macaristan'da organik ürünlerin pazar payı %1'den daha azdır. Organik üretimin yaklaşık %85'i ihraç edilmektedir (www.organic-europe.net).

Organik üretimin artırılması için uygulama odaklı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. İstikrarlı ve büyüyen bir organik sektör oluşturabilmek için tüketici bilincinin artırılması ve organik paydaşlar (üreticiler, tüccarlar, şemsiye kuruluşları, sertifikacılar ve araştırma kurumları) arasında işbirliği ve iletişimin sağlanması gerekmektedir.

Malta'da Organik Tarım

Malta, Avrupa Birliği'nin en küçük ülkelerinden birisidir. 2016 yılı verilerine göre tarımsal ürün sayısı 14, ithalat yapılan ürün sayısı 13 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 2). Organik olarak üretilen tüm ürünler ülke içerisinde tüketilmekte bu nedenle ihracatı yapılan ürün bulunmamaktadır. Malta, fakirlikten dolayı kirlenmemiş tarım arazileriyle dünyanın organik gıda deposu haline dönüştürülebilir.

Slovenya'da Organik Tarım

Slovenya, 35.101 hektarlık organik tarım alanına sahiptir. 2016 yılı verilerine göre Slovenya'nın organik tarım faaliyeti içerisinde 3.627 ürünü bulunmaktadır.

Tarımsal arazilerin % 87.36 otlaklardan,% 7.84 ekilebilir arazi ve 4.28 % kalıcı ekinlerden oluşmaktadır. Bu arazilerde süt ürünleri, taze sebzeler ve tahıllar yoğunlukla üretilmektedir. Organik olarak elde edilen ürünlerin %85'i süpermarketlerde (en büyük pay), uzman perakendecilerde ve %15'i de doğrudan satılmaktadır (çiftlikte üçte ikisi, organik çiftçiler pazarlarında üçte biri). Slovenya, organik olarak tüketilen ürünlerin %80'ini ithal etmektedir (www.organic-europe.net).

Organik tarımın geliştirilmesi noktasında Slovenya'nın bazı temel sorunları bulunmaktadır. Bu noktada; bilgi transferinin iyileştirilmesi, tarımsal arazinin kullanılabilirliğinin artırılması, üretim hacminin genişletilmesi, organik gıda yeterliliğinin artırılması gerekmektedir.

Hırvatistan'da Organik Tarım

Organik tarım faaliyetine yönelik ilk yayınlar 1970'li yıllarda başlamış, ilk organik tarım derneği BIOS'un 1991 yılında kurulmasıyla birlikte organik tarım hız kazanmıştır. 2001 yılında organik tarım kanunu çıkarılmış, 2002 ve 2003 yıllarında ise ilk sertifikalı üretim gerçekleştirilmiştir. Hırvatistan'da 31,904 hektarlık organik tarım alanı bulunmaktadır. Tarım alanlarının %56'sını ekilebilir alanlar oluşturmaktadır. Ekilebilir alanlarda kiraz, elma, zeytin, meyve ve tahıl üretimi yoğun olarak yapılmaktadır. En çok tüketilen ürünler arasında bebek maması(tamamı ithal edilmekte), soya ve tahıl içecekleri yer almaktadır. 2012 yılı verileri değerlendirildiğinde üreticilerin organik tarım faaliyetinin satışından 104 milyon Euro gelir elde ettiği tespit edilmiştir. Pazarlama kanallarında kesin bir veri bulunmamakla birlikte organik gıda ve içeceklerin büyük çoğunluğu genel perakendeciler tarafından satılmaktadır. Doğrudan pazarlama sınırlı, kısmen karmaşık bir yapı söz konusudur. Burada internet satışları daha fazla ön plana çıkmaktadır. Taze meyve ve sebzeler ise daha çok çiftçi pazarlarında satılmaktadır.İhracat ve ithalat ile ilgili veriler kamuya açık değildir, ancak ithal edilen

ürünlerin organik gıda ve içecek pazarının yaklaşık %60'ını oluşturduğu tahmin edilmektedir (www.organic-europe.net).

Hırvatistan'da son yıllarda organik tarım alanı büyük bir artış göstermiştir. Bu artışın ortaya çıkışında, organik üretim için verilen sübvansiyonların, etkili organik danışmanlık hizmetlerinin, teftiş ve belgelendirme işlemlerinin etkileri oldukça fazladır.

SONUÇ

Son yıllarda organik tarım faaliyeti sürekli bir artış eğilimindedir. 1999 yılı verilerine bakıldığında 15,2 milyar dolar olan organik ürün pazar büyüklüğü 2016 yılına gelindiğinde 89,7 milyar dolara kadar yükselmiştir. 'Organik Tarım Hareketleri Federasyonu' verilerine göre 2016 yılında 89,7 milyar dolara çıkan organik tarım piyasasının 43,1 milyar doları ABD'nin, 10,5 milyar doları Almanya'nın, 7,5 milyar doları ise Fransa'nın elindedir.

Elde edilen bulgular ekseninde 1990'lı yıllardan günümüze kadar Avrupa Birliği ülkelerinde organik tarımın hızlı bir yayılım gösterdiğini söylemek mümkündür. Avrupa Birliği ülkeleri açısından bir değerlendirme yapıldığında toplam tarım arazilerin yaklaşık %14'ünde Avusturya, %7'sinde ise İtalya, İsveç ve Finlandiya organik üretim yapmaktadır. Organik işletme sayısı en fazla İtalya'da bulunmaktadır. Organik tarımın uygulandığı alan açısından İtalya birinci sırada yer alırken, bunu sırasıyla İngiltere, Almanya ve İspanya izlemektedir. Organik tarımı en hızlı ve planlı gerçekleştiren ülke yine İtalya'dır. Organik pazar payı açısından Almanya ilk sırada yer almaktadır. Bunun yanı sıra organik ihracat ve ithalat yine en fazla Almanya'da yapılmaktadır.

Bu çalışma kapsamında son yıllarda AB ülkelerinde organik ithalatçı sayısında bir artışın yaşandığı ortaya konulmaktadır. Bu noktada Almanya, Hollanda, İtalya ve Fransa en fazla organik ithalatçıya sahip ülkeler arasında yer almaktadır. Aynı eksende AB ülkelerinin birçoğunda organik ihracatçı sayısı sınırlı kalmaktadır. Organik ihracatçı sayısının en fazla olduğu ülkeler Almanya, İtalya ve Polonya'dır.

Dünyada organik tarım arazilerinin %1'inde organik tarım yapılmakta iken AB ülkelerinde bu oran %6,7 olarak gerçekleşmiştir. Organik tarımın Avrupa ülkelerinde gelişmesinde, organik üreticilere yüksek oranda maddi destek sağlanmasının etkisi oldukça fazladır. Aynı zamanda AB ülkeleri etiketleme, ambalajlama ve belgeleme konusunda dünyanın en iyisi konumunda yer almaktadır. Bu durum tüketiciye güven vermekle birlikte, tüketici talebini artıran en önemli hususlardan biri olarak görülmektedir.

Organik üretim alanını oransal olarak korumak ve uzun vadede organik tarımı geliştirmek için bir takım alternatiflerin ortaya konulması gerekmektedir. Bu bağlamda organik tarımın hızlı gelişim göstermesinde yerel yönetimlerin desteğinin alınması, AB'nin araştırma programlarından etkin bir biçimde yararlanılması, özel tüketici grupları arasında etkin bilgi akışının sağlanması, iç pazarın gelişimini tamamlaması ve piyasa oyuncuları, politikacılar, araştırmacılar, üreticiler ve tüketiciler de dahil olmak üzere ilgili tüm oyuncuların işbirliği yapması gerekmektedir. Bu çalışma açısından markası bilinmeyen firmaların perakende satış imkanlarından faydalanması ve bu şekilde direkt tüketici ile buluşması bir alternatif oluşturabilir. Aynı zamanda etiketleme, sertifikasyon gibi aşamaların maliyetini yüksek bulan yatırımcıya işletmeden işletmeye ticaret modeli önerilebilir.

Sonuç olarak; organik ürün hakkında bilginin yetersizliği, fiyatların yüksek oluşu ve bir ürünün organik ya da sertifikalı olup olmadığına dikkat edilmemesi, bu ürünlerin iç piyasada tüketimini olumsuz etkilese de, tüketim miktarı artan bir eğilim göstermektedir. Organik tarım faaliyeti Avrupa Birliği ülkelerinde yeterli olarak görülme de son yıllardaki

gelişmeler çok kısa bir zaman içerisinde bu alanın kendini kabul ettireceğinin işaretlerini vermektedir.

KAYNAKÇA

Dolun, L.(2003). Organik Tarım, Türkiye Kalkınma Bankası A. Ş. Araştırma Müdürlüğü, Ankara

Ece, S. (2008). “Organik Tarım İşletmelerinde Pazarlama Sorunlarına Yönelik Şanlıurfa İlinde Bir Araştırma”, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa

Emir, M. ve Demiryürek, K. (2014). “Avrupa Birliği ve Türkiye'deki Organik Tarım Mevzuatındaki Gelişmeler ve Son Yönetmeliklerin Analizi”, Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 11(2) : 21 – 28

Kılıçarslan, Nazlı S. D. (2017). “Türkiye’de ve AB’de Organik Tarım Mevzuatı, Uygulamaları ve Değerlendirilmesi”, TC. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, AB Uzmanlık Tezi, Ankara, 93s.

Marangoz, M. (2008). “Organik Ürünlerin Pazarlanması, Organik Tarım Ürünleri ve Organik Ürünler Pazarının Global ve Türkiye Açısından Analizi”, Bursa: Ekin Yayınevi.

Merdan, K. (2014). “Organik Tarımın Ekonomik Analizi: Doğu Karadeniz Örneği”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 202s, Erzurum.

Pierrat, F. (2017). “ L’agriculture Biologique Continue sa Progression en Europe.

Zengin, M. (2007). “Organik Tarım”, Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü, Konya: Hasad Yayıncılık

https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/ab/ab_tarihce.pdf?p=38, (18.11.2018).

<https://eb.ticaret.gov.tr/portal/faces/blog/newsDetail;jsessionid>, (22.11.2018).

https://kircaalihaber.com/?pid=3&id_news=18338, (24.11.2018).

<http://www.prodemorganik.com/icerik/sayfapdf/tr/76>, (24.11.2018).

<http://www.millermagazine.com/beyaz-rusya-estonya-letonya-ve-litvanyada-tahil-ve-un-pazari/>.html, (24.11.2018).

<https://ontrava.com/avrupanin-en-organik-ulkesi-ispanya>, (25.11.2018).

http://www.bugday.org/portal/haber_detay.php?hid=772, (24.11.2018).

<https://www.organic-europe.net/country-info/country-info-austria/country-report.html>, (29.11.2018).

<https://www.mfa.gr/turkey/tr/yunanistan-hakkinda/food-and-gastronomy/taste-of-greece.html?page=1>, (27.11.2018).

<https://www.fibl.org/en/media/media-archive/media-archive18/media-release18/article/bio-in-europa-legt-weiter-zu-biomarkt-waechst-zweistellig-bioflaeche-steigt-auf-fast-14-millionen-h.html>, (31.12.2018).

<https://www.bloomberght.com/yorum/irfan-donat/1986063-organik-gida-82-milyar-dolarlik-hacme-ulasti>, (27.11.2018).

<http://www.millermagazine.com/abnin-yeni-organik-tarim-mevzuati-neler/.html>, (29.11.2018).

https://statistics.fibl.org/europe/key-indicatorseurope.html?tx_statisticdata_pi1%5Bcontroller%5D=Element2Item&cHash=511759e872156740d7cfcba7f290481, (30.11.2018).

https://ec.europa.eu/eurostat/data/database?p_p_id=NavTreeportletprod_WAR_NavTreeportletprod_INSTANCE_nPqeVbPXRmWQ&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_pos=1&p_p_col_count=2, (25.12.2018).

<https://www.ntv.com.tr/dunya/ingilterede-organik-gida-satislari-rekor-seviyeye-ulasti,ApYchj5wRUGjqjLyDes1uw> (04.01.2019).